

PAPER DETAILS

TITLE: SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF ASSOCIATE`S DEGREE STUDENTS IN
KYRGYZSTAN

AUTHORS: B Bayraktar

PAGES: 65-83

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/574606>

KIRGIZİSTAN'DA ÖNLİSANS ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Yrd. Doç. Dr. **B. Bayraktar**, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma Meslek Yüksekokulu,
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv., Meslek Yüksekokulu <bbayraktar5@hotmail.com>

G. Karadeniz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu
<gulnara.karadeniz@gmail.com>

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF ASSOCIATE'S DEGREE STUDENTS IN KYRGYZSTAN

Ass.Prof. Dr. **B. Bayraktar**, Balıkesir University, Bandırma Professional High School,
Kyrgyzstan-Turkey Manas Üniv., Professional High School <bbayraktar5@hotmail.com>

G. Karadeniz, Kyrgyzstan-Turkey “Manas” University, Professional High School
<gulnara.karadeniz@gmail.com>

Abstract

The aim of this research is to study socio- economic profiles of the undergraduate students in Kyrgyzstan. The sample of the study, a field survey based on survey, consists of the students of the University Vocational School that is only one having undergraduate level at “Manas” University in Bishkek, the capital of Kyrgyzstan.

Making objective assessments related to education, improving health education programs, making right decisions about education policy, providing productivity and efficiency is only possible when student's family and social environment, socio-economic and socio-cultural profile are known.

A total of 246 students including preparatory classes studying in academic year 2012-2013 have participated in the study having seven programs (Office Management and Executive Assistant, Accounting, Construction, Automotive, Business Marketing, Child Development, Tourism and Hotel Management) in Vocational School. Besides descriptive statistical analysis in compiling the results, the chi-square independence test has been conducted. IBM SPSS statistics application program has been used for data analysis.

The main purpose of this study is determine socio-economic profiles of the students of Vocational School at the University “Manas” that is only one example of undergraduate education and situated in Bishkek, the capital of Kyrgyzstan. The findings of the research can be used for the purposes of measuring productivity and efficiency in education.

Key words: Student, Socio-economic, Profile, Research, Questionnaire, Vocational School.

Anahtar kelimeler: Öğrenci, sosyo-ekonomik, profil, araştırma, anket, meslek yüksekokulu.

Giriş

Bir toplumsallaşma yöntemi olan eğitim insanın kişiliğini destekleme süreci veya kişinin bilgi edinmek ve beceriler kazanmak suretiyle kendini geliştirmesi süreci olarak tanımlanabilir (Haralambos and Holborn, 2000:774, Wood, 1998).

Eğitim işlevi konusundaki düşünceler ikiye ayrılmaktadır. Emile Durkheim'in fikirlerini de yansıtan toplumsal değer ve normların gelecek kuşaklara nakledilmesini, yani eğitimin işlevsel önemini ön plana çıkaran görüştür. Bu birinci görüşe göre, “Bir toplum, üyeleri arasında yeterli derecede bir homojenlik olduğu müddetçe

yaşayıp, devam edebilir. Eğitimi, başlangıçtan itibaren toplum hayatının ve birlikte yaşamının gerektirdiği özellikleri kazandıracak söz konusu homojen toplum yapısını güçlendirerek devam ettirir.” (Durkheim'den aktaran Haralambos and Holborn, 2000:777).

Bu düşünce esas olarak eğitim ve okulu bireyin toplumsallaşması ve toplumun devamı için bir araç olarak değerlendirmekte ve okulda gerçekleştirilen eğitime işaret etmektedir.

Öte yandan J. Dewey, A. Toffler ve İllich gibi düşünürlerin öncülük ettiği liberal görüşe göre eğitimin amacı bireyleri geliştirerek, onları sahip oldukları azami potansiyeli gerçekleştirmeye

cesaretlendirmektedir (Tan, 1979). Eğitim aşamalarını bireyin özgürleşme süreci olarak yorumlayan bu görüşte ideal eğitimin merkezinde okul değil, aile ve sosyal çevre yer almakta, formal eğitim yerini informal eğitime bırakmaktadır (İllich'ten aktaran Tan, 1979).

Yirminci yüzyıl başlarından günümüze kadar meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişmeler ile bunların sosyal yapılar üzerindeki tesirleri toplum yapısını ve dolayısıyla okul, aile, sosyal çevre gibi algılarımızı da etkilemiştir. Sosyal çevre, aile ve yaşanan mahalle ve bunları oluşturan bireyler olmaktan çıkmıştır. Artık, sosyal çevreyi oluşturan unsurlar kitle iletişim araçları, aile, arkadaş grupları, sivil toplum örgütleri, mahalle, okul, şehir, ülke ve dünya olarak görülmektedir. Gençlerin sosyalleşmesini belirleyen unsurlar yalnızca toplumsal unsurlar değildir. Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir değişme ve yeniliği hemen aileye kadar ulaştıran kitle iletişim araçları günlük hayatımızı etkileyen en tesirli unsurlar haline gelmiştir. Bu durum tabii olarak bireyin sosyalleşmesinde ailenin yanı sıra sosyal çevrenin sınırlarını genişletmiş, böylece bireyin eğitimin altyapısının geniş bir alan içerisinde gelişmesine ortam hazırlamıştır.

Eğitimin maddi temelleri genel olarak ailenin gelir düzeyi ve içinde yer aldığı sosyo-ekonomik düzey ile ilişkilendirmekte olup, bu değişkenler bazında değerlendirilmektedir (Haralambos and Holborn, 2000:842).

Eğitimin teorik temelleri hakkındaki çalışmaların çoğu öğrencilerin sosyo-ekonomik profilleri ile onların eğitimde kalma süreleri,

- Öğrencilerin demografik bilgileri nelerdir?
- Aile ve kişisel özellikleri nasıldır?
- Sosyo-ekonomik durumları nedir?

Kırgızistan'ın Sosyo-Ekonomik Durumu

Kırgızistan; Çin, Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan ile sınırları olan 198.500 km² alana sahip, yüksek dağlarla kaplı, irili ufaklı yüzlerce göle sahip bir ülkedir. Toplam Nüfusu (2011 yılı verilerine göre) 5.859.793 olup, Kırgız nüfus 3.928.800'dür. Nüfus yoğunluğu km²'ye 30' kişidir. Şehirleri Bişkek 859.800, Batken bölgesi 441.100 (merkez 32.000), Celal-abad bölgesi 1.036.700 (merkez 88.000), Isık-Göl bölgesi 445.500, Narın bölgesi 262.100 (merkez 65.000), Oş bölgesi 1.130.900 (merkez 255.800) Talas bölgesi 231.800 (merkez 75.000), Çüy bölgesi 814.900, Karakol 71.000, Tokmok 70.000 nüfusa

eğitimde başarı durumları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir (Bourdieu, 1997; Lareau, 1997). Bu ilişki yüksek gelir gruplarından gelen öğrencilerin eğitim aktivitelerine hazırlıklı olarak okula geldiklerini, bu süreçlere daha fazla katılıp, daha uzun bulunduklarını ve sonuçta daha büyük başarılar elde ettikleri suretiyle açıklanmaktadır (Lareau, 1997). Ailenin sahip olduğu ekonomik imkânlar, yaşadığı konut tipi, yaşantı şekli, anne ve babanın tahsil durumları ile meslekleri, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını belirlemede kullanılan başlıca kriterlerdendir.

Okul, aile ve sosyal çevre faktörlerinin genel olarak eğitim ve öğretim faaliyetleri üzerindeki etkileri ve bu faaliyetlerin yürütülmesindeki işlevleri büyük oranlarda devam etmektedir. Bununla birlikte, eğitim-öğretim kavram ve faaliyetleri hala genel olarak okul odaklı algılanmakta, aile ve sosyal çevrenin rolü ise ihmal edilmektedir. Oysa eğitimle ilgili sağlıklı değerlendirmelerin yapılması, isabetli eğitim politika ve programlarının geliştirilmesi, doğru kararların verilmesi ve eğitimin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ancak öğrencinin aile ve sosyal çevresini, öğrencinin sosyo-ekonomik, sosyo kültürel profilinin belirlenip dikkate alınmasıyla mümkün olabilecektir (Torun, İ. 2005:3).

Açıklanan kavramsal çerçeve dairesinde hazırlanan bir alan araştırması olan çalışmada Meslek Yüksekokulu öğrencilerine uygulanan anketlerden elde edilen veriler vasıtasıyla şu sorulara cevap aranmıştır.

- Sosyo-kültürel durumları nedir?
- Serbest zamanlarını nasıl değerlendirilmektedirler?
- Eğitimlerinde memnuniyetleri ve idealleri nedir?

sahiptir. Okuma yazma oranı % 97'dir. Kişi başına milli gelir 2011 verilerine göre 880 dolardır (www.knews.kg).

Enflasyon oranı 2011'de %16,6 olmuştur. Para birimi Som'dur. Mart 2012'de dolar karşılığı 46.70 Som'dur. (Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi verileri) . Resmi dil Kırgızca ve Rusça'dır. Demokrasi ile yönetilen ülkede 79 siyasi parti olup, 5 yıllık süre ile seçilen 90 milletvekili meclisi (Jogorku Keneş) oluşturmaktadır. Kırgızistan Devlet Başkanı' da 5 yıllık süre ile seçilen Kırgız Cumhuriyetinin en yüksek yetkilisidir (Kırgızistan, T.C. Bişkek Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Bişkek 2010).

Ülkede üretilen hammaddelerin işlenmesine yönelik sanayi sektörü küçük üretim kapasitesi ile çalışan bir sanayi haline gelmiştir. Sanayi üretiminin en önemli alt sektörü gıda işleme sanayisidir. Gıda işleme sektörü aynı zamanda en cazip yabancı yatırım alanı olmuştur. Fergana vadisinde bulunan Oş bölgesinde ceviz ormanları mevcuttur. Bağcılık ziraatı yaygındır. % 78'lik kısmı özelleştirilen Kırğıztelecom tekel durumundadır. Ülkede 578.1 km. uzunluğunda doğal gaz hattı (www.kyrgyz.kg) ve 13 km. uzunluğunda petrol hattı bulunmaktadır. Otoyol uzunluğu 34.000 km olup, 10.000 km.si uluslararası öneme sahiptir. Tek demiryolu hattı Moskova'ya bağlantılı demiryolu olup, uzunluğu 370'km.dir. Ülkedeki iki havaalanı uluslararası nitelikli Bişkek ve Oş havaalanıdır. (Tügen, K, Kırğızistan'dan Notlar, Bişkek, 2002) Kırğızistan'da dış ticaret 2011'de 5.576.3 milyon dolar olup, ihracat 1.794,6 milyon dolar, ithalat ise 3.781,7 milyon dolardır. İşsizlik oranı % 8,6 civarındadır. (K.C. Milli İstatistik Komitesi verileri) En önemli vergi, bütün mallara uygulanan % 20 KDV'dir. Ülkenin en önemli maden işletmesi Kumtör Altın İşletmesidir. Bu işletmenin üretimi milli gelirin % 14'ünü karşılar. Ayrıca demir, titanyum, kömür, bakır ve volfram diğer madenlerdir. Kırğızistan topraklarının % 85'inin dağlık olması hayvancılık için olumludur. 1990 yılında 11 milyon küçük ve 3 milyon büyük baş hayvan mevcut iken, bu rakamlar 2,4 milyon küçük ve 800 bin büyük başa gerilemiştir. (Kırğızistan, T.C. Bişkek Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Bişkek, 2010) Eskiden beri Orta Asya'nın kırmızı et deposu durumunda olan Kırğızistan'da bu rakamları artırma yolunda, devlet tarafından çalışmalar yapılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Kamuoyu araştırmaları genel olarak siyasal eğilimleri ve tüketici tercihlerini belirlemek için

yaygın olarak uygulanmaktadır. Eğitim alanında da kullanılmaya başlanan profil araştırmaları kamuoyu araştırması yöntemlerinin bir türüdür (Arseven, 1994:18). Alan araştırması modelinde gerçekleştirilen ve öğrencilerin sosyo-ekonomik profillerine ulaşmayı amaçlayan bu çalışmanın temel veri toplama tekniği ankettir.

Araştırmanın anket formu dört sayfadan ve altı ayrı bölümde 41 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm öğrencilerin demografik bilgilerini belirlemeye yönelik sorulardan, ikinci bölüm öğrencilerin aile ve kişisel özellik bilgilerini, üçüncü bölüm öğrencilerin sosyo-ekonomik bilgilerini, dördüncü bölüm öğrencilerin sosyo-kültürel aktivitelerine ait bilgilerini, beşinci bölüm öğrencilerin serbest zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine ait bilgileri ve altıncı bölüm eğitimlerinden memnuniyet ile ilgili bilgilerini belirlemeye yönelik çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır.

Birbirinden farklı ama bazıları açık uçlu sorulardan oluşan anketin örneklemini Kırğızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrencileridir. Hedeflenen bütün MYO öğrencileri olup, toplam 306 öğrenciden 246 öğrenciye ulaşılarak örneklem olarak belirlenmiştir. Hedeflenen gruptan 60 öğrenciye ulaşılammıştır. Öğrencilerin cevapladığı anketler incelenmiştir.

Bulgular

1. Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Ankete katılan 246 öğrencinin 163'ü (% 65,9) bayan, 83'ü (% 33,3) erkektir. Yaş dağılımları ile ilgili bilgiler Tablo 1'de verilmiştir. Öğrencilerin yaşları ağırlıklı olarak 18 ve altı ile 20 yaşları arasındadır. (% 92,6).

Tablo 1: Öğrencilerin Yaş Dağılımı

Yaş	Öğrenci Sayısı	%
18 ve altı	86	34,9
19	93	37,8
20	49	19,9
21	10	4,1
22 ve üstü	8	3,3
Toplam	246	100

Tablo 2: Öğrencilerin Mezun Olunan Okul Türüne Göre Dağılımları

Mezun olunan okul türü	Öğrenci Sayısı	%
Normal lise	180	73,2
Meslek lisesi	15	6,1
Kolej	9	3,7
Gimnaziya	38	15,4
Boş bırakılan	4	1,6
Toplam	246	100

Öğrencilerin doğum yeri ile ilgili sorunun cevabında 166 (% 67,2) köyde, 22'sinin (% 8,9) kasabada, 53'ünün (% 21,5) şehirde doğduğuna dair bilgilere ulaşılmıştır. Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin ağırlıklı olarak 180'inin (% 73,2) düz lise mezunu olduğu, gimnaziya mezunu (% 15,4), meslek lisesi mezunu (% 6,1) ve kolej mezunu (% 3,7) olduğu görülmektedir. Ayrıca bitirdikleri okul ile ilgili sorunun değerlendirilmesinden öğrencilerin 215'inin (% 87,4) devlet okulundan mezun olduğu, 19'unun (% 7,7) özel okulları bitirdikleri öğrenilmiştir.

Öğrencilerin Meslek Yüksekokulunda okudukları bölüm ile ilgili sorunun dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. Dağılım incelendiğinde ağırlıklı olarak bayanların sayısının yüksek olarak

hesaplandığı programlar; Büro Yönetimi toplam 48 (% 19,5) öğrencinin 39'u bayan, Muhasebe toplam 45 (% 18,3) öğrencinin 37'si bayan, Pazarlama toplam 12 öğrencinin 12'si bayan, Çocuk Gelişimi toplam 13 (% 5,3) öğrenci hepsi bayan ve Turizm Otelcilik toplam 22 (% 8,9) öğrencinin 16'sının bayan olduğu anlaşılmaktadır. Erkek öğrenciler tarafından tercih edilen program olarak Otomotiv programı toplam 35 (% 14,2) öğrencisiyle 28'inin erkek olduğu görülmektedir. İnşaat bölümünde bayan ve erkek öğrencilerin sayıları bir birine yakın rakamlardan oluşmaktadır. Toplam 50 öğrencinin 22'si bayan, 27'si erkektir. Anket çalışmasına katılan 23 öğrenci bölümlerini belirtmemişlerdir.

Tablo 3: Öğrencilerin Programlara Göre Dağılımları

Bölüm	Bayan	Erkek	Öğrenci Sayısı	%
BRY	39	9	48	19,5
MHS	37	8	45	18,3
OTO	7	28	35	14,2
İNŞ	22	27	50	20,3
PAZ	8	3	12	4,9
Çocuk Gelişimi	13	0	13	5,3
Turizm ve Otel İşletmeciliği	16	6	22	8,9
Belirtmeyenler	-	-	23	8,6
Toplam	142	81	246	100

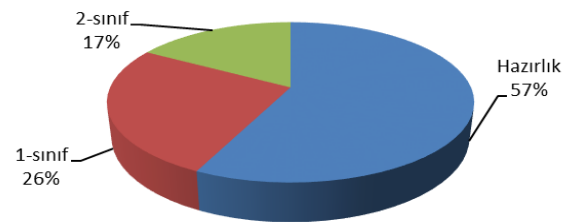
Ankete katılan öğrencilerin dağılımından (Şekil 1) hazırlık sınıfından 140 (% 56,9) öğrenci ki bu sayı Meslek Yüksekokulunun yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Toplam ankete katılan öğrencilerin 64'ü (% 26) 1.sınıfın öğrencileri iken, 2.sınıftan 41 (% 16,7) öğrenci katılmıştır. Hazırlık sınıfının fazla olmasının sebebi mevcut dört programa ilaveten Çocuk Gelişimi, Pazarlama, Turizm ve Otel İşletmeciliği gibi üç programın daha açılmasıdır.

2. Aile ve Kişisel Özellikleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğuna dair bilgi Tablo 4'te verilmiştir. Tablo bilgilerine göre ailenin ilk çocuğu olanlar toplam dağılımın % 24,8'ini, ikinci çocuk % 31,3'ünü, üçüncü çocuk % 17,9'unu, dördüncü çocuk % 11,4'ünü, beşinci çocuk ve daha üstü olanlar % 13,4'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4: Öğrencilerin Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğu Dağılımı

Şekil 1. Sınıflara göre dağılımları

Ailenin kaçınıcı çocuğusunuz	Öğrenci Sayısı	%
1.çocuk	61	24,8
2.çocuk	77	31,3
3.çocuk	44	17,9
4.çocuk	28	11,4
5.çocuk ve üstü	33	13,4
Belirtmeyenler	3	1,2
Toplam	246	100

Öğrencilerin kardeş sayısı ile ilgili bilgi Tablo 5'te verilmiştir. Elde edilen bilgilere göre üç ve daha fazla kardeşe sahip olanlar toplam dağılımın % 69,9'unu oluşturmaktadır. Bu bilgilerden ankete katılanların çoğunluğunun çok çocuklu aileden geldiği anlaşılmaktadır. Öğrencinin başarı durumunun ailedeki çocuk sırasına göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için hesaplanan sonucun ($\chi^2 = 45,661$ p < 0.05) değerlerinden ailedeki sırasına göre başarı durumunun farklılık gösterdiği belirlenmiştir. İlk sıralardaki çocuklar kendilerini başarısız olarak değerlendirirken, 3 ve daha sonraki sıralamada olan öğrenciler kendilerini başarılı olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 5: Kaç Kardeşiniz Var Sorusunun Dağılımı

Kaç kardeşiniz var?	Öğrenci Sayısı	%
1	24	9,8
2	41	16,7
3	68	27,6
4	50	20,3
5 +	54	22,0
Belirtmeyenler	9	3,6
Toplam	246	100

Öğrencilerin ailede kimlerle birlikte yaşadığı dağılımından ankete katılanların % 84,6'sı çekirdek aile fertleri olduğu, % 6,5'i büyükanne, büyükbaba ile yaşadığı ve 19 öğrencinin (% 7,7 sinin) yakın akrabalarla birlikte yaşadığı belirlenmiştir.

Sosyo-ekonomik yapının belirlenmesinde öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyi ve çalışma durumları önem kazanmaktadır. Anne-babaların eğitim durumları Tablo 6'da görülmektedir. Tablodan, ankete katılan öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerinin benzer nitelik taşıdığı anlaşılmakta, eğitimin her düzeyine bakıldığında anne ve babaların dağılım rakamlarının çok yakın olduğu görülmektedir. Anne-babanın doğum yerleri ile ilgili bilginin sonuçları da birbirine yakın rakamlarla hesaplanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin annelerinin (% 82,1)'i doğum yerleri "köy" olarak ifade edilmiştir, diğer kısmı (% 8,5) "ilçe" ve (% 7,7) "şehir" olarak belirtilmiştir. Babaların doğum yerleri bilgisinden (% 82,5) "köy" doğumlu, (% 4,9) "ilçe" ve (% 4,9) şehir doğumlu olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 6: Anne-Baba Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Anne	%	Baba	%
Okula gitmedi	3	1,2	1	0,4
İlk okul	13	5,3	12	4,9
Ortaokul	48	19,5	46	18,7
Lise	55	22,4	54	22
Lisans	89	36,2	85	34,5
Lisansüstü	30	12,2	28	11,4
Belirtmeyenler	8	3,6	20	8,1
Toplam	246	100	246	100

Tablo 7: Anne-Baba Meslekleri Dağılımı

Meslek	Anne	%	Baba	%
Esnaf	2	0,8	4	1,6
Çiftçi	1	0,4	58	23,6
Emekli	20	8,1	12	4,9
Özel sektör çalışanı	5	2,0	20	8,1
Serbest meslek	10	4,1	24	9,8
Kamu sektörü çalışanı	42	17,1	28	11,4
Ev hanımı	118	48	-	-
Diğer	41	16,7	64	26
Toplam	246	100	246	100

Ankete katılan öğrencilerin anne-babalarının çalışma durumunun hesaplanmasında ters tablo ortaya çıkmıştır. Babaların (% 56,1) çalışıyor ve (% 34,1) çalışmıyor, (Belirtmeyen % 9,8) iken, annelerin (% 57,7) çalışmıyor ve (% 39) çalışıyor, (Belirtmeyen % 3,3) olarak görülmektedir. Öğrencilerin ebeveynlerinin mesleklerine göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7’den öğrencilerin annelerinin önemli kısmının (% 48) ev hanımı, (% 17,1) kamu çalışanı ve (% 8,1) emekli olduğu görülmektedir. Ankete katılan öğrencilerin babalarının önemli kısmı (% 23,6) çiftçilikle uğraşmaktadır. (% 11,4) Kamu sektörü çalışanı (% 9,8) serbest meslek ve (% 8,1) özel sektör çalışanı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Anne ve Babanız Hayatta mı?

	İkisi de sağ	Annem yaşamıyor	Babam yaşamıyor	İkisi de yaşamıyor	Anne, babam sağ, fakat ayrı yaşıyor	Belirtmeyenler	Toplam
Öğrenci Sayısı	187	10	24	4	18	3	246
%	76	4,1	9,8	1,6	7,3	1,2	100

Tablo 8’den elde edilen sonuçlara göre ankete katılan öğrencilerin (% 76) sınıfın anne ve babasının sağ olduğu görülmektedir. Öğrencilerin (% 4,1) annesini, (% 9,8) babasını ve (% 1,6)’sı anne ve babanın ikisini de kaybettiğini belirtmiştir. Öğrencilerin (% 7,3) ünün anne ve babasının ayrı yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 9: Ailenin Yaşadığı Yer

Ailenizin yaşadığı yer	Öğrenci Sayısı	%
Köy	159	64,6
İlçe	19	7,7
Şehir	66	26,8
Belirtmeyenler	2	0,9
Toplam	246	100

Ankete katılanların ailesinin yaşadığı yer ile ilgili dağılım Tablo 9’da verilmiştir. Katılan öğrencilerin % 64,6’sının ailesi köyde, % 7,7’sinin ailesi ilçede ve % 26,8’inin ailesi şehirde ikamet etmektedir.

Tablo 10: Ailenin Yaşadığı Bölge

Ailenizin yaşadığı bölge	Öğrenci Sayısı	%
Batken Bölgesi	20	8,1
Celalabad Bölgesi	43	17,5
Isık-Göl Bölgesi	48	9,5
Narın Bölgesi	19	7,7
Oş Bölgesi	37	5,0
Talas Bölgesi	11	4,5
Çüy Bölgesi	68	27,6
Toplam	246	100

Tablo 10 incelendiğinde, ailenin yaşadığı bölge dağılım verilerini yüksek, orta ve düşük olarak üç grup altında toplayabiliriz. Bu dağılımdan ankete katılan öğrencilerin % 27,6’sını “yüksek” grup altında topladığımız Çüy bölgesi öğrencileri oluşturmaktadır. “Orta” grubu oluşturan Isık-Göl, Celalabad ve Oş bölgesi sırasıyla % 19.5, 17.5, 15.0 oranlarına sahip iken “düşük” grubu altında toplanan üç bölge belirlenmiştir. Bunlar, Batken % 8.1, Narın % 7,7 ve Talas % 4,5 ‘dir. Ailenin aylık geliri ile yaşadığı bölge arasında ilişkinin belirlenmesi için bağımsızlık testi yapılmıştır. Ki-kare testinin sigma değeri 0,05’ten büyük çıktığı için (0,103 > 0.05) yaşadığı bölgenin gelire göre anlamlı farklılık göstermediği % 5 önem seviyesinde bulunmuştur.

Tablo 11: Ailenin Göç Etme Durumu

Nereden nereye göç etti	Öğrenci Sayısı	%
Köyden İlçeye	4	1,6
Köyden Şehre	28	11,4
İlçeden Köye	10	4,1
İlçeden Şehre	9	3,7
Şehirden Köye	6	2,4
Şehirden İlçeye	4	1,6
Göç etmedi	185	75,2
Toplam	246	100

Ankete katılan öğrencilere son 20 yılda ailesinin yaşadığı yeri değiştirme durumu sorulmuş ve değerlendirme sonucu öğrencilerin % 24,8’inin ailesinin son 20 yılda yer değiştirdiği belirlenmiştir. Yaşadığı yeri değiştiren ailelerin

nereden nereye göç ettiğini tespit etmek için hazırlanan diğer sorunun dağılımına göre ankete katılan öğrencilerin ailelerinin son 20 yılda en çok köyden veya ilçeden şehre (toplam % 15,1) 'inin taşındıkları görülmektedir.

3. Sosyo-Ekonomik Durumları

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile toplam aylık geliri ile ilgili dağılımı Tablo 12'de verilmiştir. Özellikle ilk grubun (0-10.000 Som) olarak oluşturulmasının nedeni emekli veya memur olanların elde ettikleri aylık gelirin düşük olmasıdır. Tablo 12'den elde edilen bilgilere göre ankete katılan öğrencilerin (% 57,7)'sinin aile aylık toplam geliri 10.000 Som ve altı, (%19,1)'inin 10.001 ile 15.000 Som arası, (%11,4)'ünün 15.001 ile 20.000 Som arası ve (%11,8)'inin 20.001 Som ve üstü gelir grubundandır.

Tablo 12: Ailenin Aylık Gelir Dağılımı (Som)

Gelir Grupları (Som)	Öğrenci Sayısı	%
10,000'den az	142	57,7
10,001-15,000	47	19,1
15,001-20,001	28	11,4
20,001 ve üstü	29	11,8
Toplam	246	100,0

Ailenin içinde düzenli işe veya gelire sahip fertlerin sayısını belirlemek için beş kategori altında cevap içeren soru hazırlanmıştır. Birinci kategori olarak belirlenen "hiç kimse düzenli iş veya gelire sahip" sınıfına (% 17,5) öğrenci "evet" cevabı vermiştir. "Ailede 1 kişi düzenli gelir veya işe sahip" seçeneğinin dağılımı (% 47,2), "2 kişi" olan (% 28,0), "3 kişinin" çalıştığını belirten (% 3,7) ve (% 2,8)'i ise "4 ve üstü" çalışanı veya düzenli gelire sahip olduğunu açıklayanların dağılımıdır.

Ankete katılanların aylık öğrenim giderlerine ilişkin dağılımı Tablo 13'de verilmiştir. Anket sonuçlarına göre öğrencilerin (% 25,2)'sinin aylık ortalama gideri 2.500 Som'dan az olduğu görülmektedir. Öğrencilerin (% 46,3)'sı öğrenim gideri olarak 2.501 ile 5.000 Som arasında para harcarken, (% 22,8)'si öğrenim giderinin 5.001 ile 7.500 Som arasında olduğunu, öğrencilerin diğer (% 5,7) kadar kısmı ise öğrenim giderlerinin 7.501 Som ve daha fazla olduğu seçenekleri işaretlemişlerdir.

Tablo 13: Aylık Ortalama Öğrenim Gider Dağılımı

Öğrenim Gider Grupları (Som/Aylık)	Öğrenci Sayısı	%
2.500'den az	62	25,2
2.501-5.000	114	46,3
5.001-7.500	56	22,8
7.501 ve üstü	14	5,7
Toplam	246	100,0

Öğrencilerin aylık ortalama öğrenim giderlerinin, ailenin aylık toplam gelirine göre farklılık gösterip göstermediği ya da aylık ortalama gelirle ilişkili olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 13'ten öğrencinin aylık öğrenim gideri, ailenin aylık toplam gelirinin değişik düzeylerine göre (0,05 anlamlılık düzeyinde) anlamlı farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 19,373$ $p < 0.05$). Aylık toplam aile geliri 15.000 soma kadar olan aileden gelen öğrencilerin harcamaları 5.000 soma kadar iken, 15.001 somdan daha fazla gelire sahip aileden gelen öğrencilerin harcamaları artmaktadır. Öğrenim giderlerini karşılama durumları ile ilgili elde edilen sonuçlar Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14'den elde edilen sonuçlara göre ankete katılanların (% 43,5)'i öğrenim giderlerinin tamamını ailesinin karşıladığını, burs ve yardım olarak karşılayanlar (% 37,8), kısmen ailesinden yardım alanlar (% 15,0) ve kendileri çalışarak öğrenim giderini karşılamaya çalışanların oranı (% 3,7) olarak bulunmuştur.

Tablo 14: Öğrenim Giderinin Karşılanması Durumu Dağılımı

Öğrenim giderinin karşılanması durumu	Öğrenci Sayısı	%
Tamamen ailemden	107	43,5
Kısmen ailemden	37	15,0
Kendin çalışarak	9	3,7
Burs ve yardım	93	7,8
Toplam	246	100,0

Öğrencilerin ailesinde kimlerle yaşadığı sorusuna ailesi ile birlikte yaşadığını ifade edenlerin sayısı 208 kişi ile (% 84,6) en büyük oranı göstermektedir ki bu da büyük çoğunluğun ailesinin yanında nispeten daha iyi bir ortamda olduğunu işaret etmektedir (Tablo 15).

Tablo 15: Ailenizde
Kimlerle Birlikte Yaşıyorsunuz?

Ailenizde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz ?	Öğrenci Sayısı	%
Aile	208	84,6
Büyükanne-baba	16	6,5
Yakın akraba	19	7,7
Belirtmeyenler	3	1,2
Toplam	246	100

Tablo 16: Şu Anda, Eğitim Sırasında
Kimle Birlikte Yaşıyorsunuz?

Şu anda, eğitim sırasında kiminle birlikte yaşıyorsunuz	Öğrenci Sayısı	%
Ailemle	50	20,3
Özel yurttta	16	6,5
Devlet yurdu	49	19,9
Arkadaşımda	14	5,7
Akrabalarım	86	35,0
Yalnız, kirada	29	11,8
Belirtmeyenler	2	0,8
Toplam	246	100

Öğrencilerin eğitim sırasında kimlerle birlikte yaşadığı bilgisinin dağılımı Tablo 16'da verilmiştir. Ankete katılanların % 35'i eğitim sırasında akrabalarının yanında kaldığını, % 19,9'u devlet yurdundan yararlandığını, % 20,3'ü ailesinin yanında kaldığını ve % 11,8'i yalnız kirada kaldığını belirtmişlerdir. Özel yurttta (% 6,5) ve arkadaşlarıyla birlikte kalanlar dağılımın % 5,7 kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 17'den ankete katılan öğrencilerin % 45,1'inin ailesi müstakil evde, % 36,2'si köy konutunda ve % 11,8'i ise apartman dairesinde oturduğu görülmektedir.

Tablo 17: Ailenin Oturduğu Ev

Ailenin oturduğu ev	Öğrenci Sayısı	%
Müstakil/Bahçeli ev	111	45,1
Apartment dairesi	29	11,8
Köy konutu	89	36,2
Belirtmeyenler	17	6,9
Toplam	246	100

Oturulan evin mülkiyeti ile ilgili bilgi Tablo 18'de verilmiştir. Bu dağılımdan % 78,5'inin

evinin mülkiyetinin kendilerine ait olduğu, % 6,1'inin yakınlarının evinde kira ödemediği yaşadığı ve % 15'inin ise kirada oturduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18: Oturulan Evin Mülkiyeti

Oturulan evin mülkiyeti	Öğrenci Sayısı	%
Kendi evimiz	193	78,5
Yakınımızın evi, kira ödemiyoruz	15	6,1
Kira	37	15,0
Belirtmeyenler	1	0,4
Toplam	246	100

Tablo 189: Taşıt Hangi Amaçla Kullanılıyor

Taşıt hangi amaçla kullanılıyor	Öğrenci Sayısı	%
Özel oto	75	30,5
Nakliye, ticari	8	3,3
Tarım – Çiftçilik	33	13,4
Kirah ediyoruz	1	0,4
Taşıtımız yok	129	52,4
Toplam	246	100

Ankete katılanların ailelerinin taşıtı ile ilgili bilgi sonuçları Tablo 19'da verilmiştir. Öğrencilerin % 47,6'sı ailesinin taşıtının olduğunu belirtmiştir. Aile taşıtlarının % 30,5'i özel oto olarak, % 13,4'ü tarım ve çiftçilik için ve % 3,3'ü ise nakliye ve ticari amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

4. Sosyo-Kültürel Durumları

Öğrencilerin internet kullanım sıklığı dağılımı ile ilgili bilgi Tablo 20'de verilmiştir. Bu bilgiden öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun hemen hemen her gün internet kullandığı görülmektedir.

Tablo 20: İnternet kullanım sıklığı dağılımı

İnternet kullanımı	Öğrenci Sayısı	%
Her gün	78	31,7
Haftada 5 gün	87	35,4
Haftada 1 gün	68	27,6
Ayda bir	13	5,3
Toplam	246	100

İnternet kullanımı ile öğrencinin başarıları arasında ilişkinin olup olmadığını öğrenmek için hipotez sınaması yapılmıştır. H_0 : Öğrencilerin başarı değerlendirme ile internet kullanma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. ($\chi^2 = 10,782$ $p < 0.05$) hesaplama sonucuna göre, H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani internet kullanımı ile öğrenci başarıları arasında az kullananlara göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kendini başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin daha sık internet kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 19: Ders dışı kitap okuma

Ders dışı kitap okuma	Öğrenci Sayısı	%
Her gün	95	38,6
Haftada 5 gün	75	30,5
Haftada 1 gün	44	17,9
15 günde bir	15	6,1
Ayda bir	17	6,9
Toplam	246	100

Tablo 21'den öğrencilerin 170'inin (% 69,1) her gün ve haftada 5 gün ders dışı kitap okuduğu görülmektedir. H_0 : Öğrencilerin başarı değerlendirme ile ders dışı kitap okuma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Hipotez sınamasından, ($\chi^2 = 5,455$ $p > 0.05$) H_0 hipotezi kabul edilmiş olup, öğrencinin kendisini başarılı veya başarısız olarak değerlendirmesi ile ders dışı kitap okuma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 20: Öğrencinin Spor Yapma Sıklığı Dağılımı

Spor yapma	Öğrenci Sayısı	%
Her gün	25	10,2
Haftada 5 gün	67	27,2
Haftada 1 gün	91	37,0
15 günde bir	21	8,5
Ayda bir	42	17,1
Toplam	246	100

Tablo 22'den öğrencilerin spor yapma sıklıklarına göre en çok tercihin haftada 1 gün olduğu görülmektedir. H_0 : Öğrencilerin başarı değerlendirme ile spor yapma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Ki-kare değerlerinden (χ^2

= 3,083 $p > 0.05$) hareketle H_0 hipotezini kabul ederek, spor yapma sıklığı ile başarı değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 23: Derse devam etmek başarıyı etkiler mi?

Derse devam etmek başarıyı etkiler mi?	Öğrenci Sayısı	%
Olumlu etkiler	158	64,2
Hiç fark etmez	33	13,4
Devamı kurtarmaya çalışıyorum	55	22,4
Toplam	246	100

Tablo 23'ten öğrencilerin derslerine devam etmesinin başarı durumlarını etkileyip etkilemediği sorulmuştur. Öğrencilerin % 64,2'sinin başarıyı "olumlu etkiler" düşüncesine sahip olduğu bilgisine ulaşılmıştır. "Başarıyı kurtarmaya çalışıyorum" diyenlerin oranının % 22,4 olduğu görülmektedir ki bu oran toplamın neredeyse 1/4'dir ve başarının düşük olmasında bu oranın önemli olduğu düşünülmektedir.

5. Öğrencilerin Serbest Zaman Değerlendirmeleri

Boş zamanların değerlendirilmesi ile ilgili değerlendirme Tablo 24'de yapılmıştır.

Öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirmesi ile ilgili soruya önemli bir grubun % 37,4'ünün kitap okuyarak, % 9,8'inin arkadaşlarıyla, % 8,9'unun internette, % 8,9'unun diğer aktivitelere katılarak boş zamanlarını değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. % 12,2'si boş zamanlarının olmadığı yönde oy kullanmışlardır.

Tablo 24: Öğrencilerin Serbest Zaman Değerlendirme Dağılımı

Boş zamanlarınızı genellikle nasıl değerlendirirsiniz	Öğrenci Sayısı	%
Tek başıma	14	5,7
Arkadaşım ile	24	9,8
Kitap okurum	92	37,4
Spor yaparım	19	7,7
İnternette takılırım	22	8,9
Müzik dinlerim	7	2,8
TV seyrederim	14	5,7
Boş zamanım yok	30	12,2
Alışveriş merkezlerinde gezerim	2	0,8
Diğer	22	8,9
Toplam	246	100

6. Eğitimlerinden Memnuniyetleri

Ankete katılan öğrencilerin bölüm tercih nedenleriyle ilgili bilgiler Tablo 25’de verilmiştir. Öğrencilerin % 55,3’ü üniversite giriş puanlarına uygun olması nedeniyle bölüm tercihini yaptığını, % 31,3’ü meslek olarak bulunduğu bölümü tercih ettiğini belirtmiştir. Aileme yakınlığı, ebeveyn isteği ve arkadaş tavsiyesi seçeneklerini sırasıyla dağılımın % 6,9, % 2,8 ve % 2,8’lik kısmı oluşturmaktadır.

Tablo 25: Bölüm Tercih Nedeni

Bölüm tercih nedeniniz ?	Öğrenci Sayısı	%
İdealim (meslek tercihim)	77	31,3
Aileme yakın	17	6,9
Ebeveyn isteği	7	2,8
Puanıma en uygun bölüm	136	55,3
Arkadaş tavsiyesi	7	2,8
Belirtmeyenler	2	0,8
Toplam	246	100

Öğrencilerin % 75,2’si okuldan memnun olduğunu, % 15’i kısmen memnun olduğunu ve % 8,9’unun pişman olduğunu belirten bilginin dağılımı Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26: Okulunuzdan Memnun Musunuz?

Okulunuzdan memnun musunuz?	Öğrenci Sayısı	%
Evet	185	75,2
Kısmen	37	15,0
Pişmanım	22	8,9
Belirtmeyenler	2	0,8
Toplam	246	100

Öğrencilerin niçin üniversitede okumak istediklerinin öğrenilmesi için beş seçenekli soru hazırlanmıştır. Alınan cevabın dağılımı Tablo 27’de verilmiştir. Bu dağılımdan öğrencilerin üniversitede okuma seçimlerinin bilinçli olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Dağılımın kayda değer kısmını “meslek sahibi olmak için” (% 34,6), “yapacağım işte başarılı olmak” (% 31,3) ve “bilimsel kariyer için” (% 19,5) seçenekleri oluşturmaktadır.

Tablo 27: Niçin

Üniversite Okumak İstiyorsunuz?

Niçin üniversitede okumak istiyorsunuz?	Öğrenci Sayısı	%
İyi bir diploma sahibi olmak için	17	6,9
Meslek sahibi olmak için	85	34,6
Daha kolay iş bulmak için	17	6,9
Yapacağım işte başarılı olmak için	77	31,3
Bilimsel kariyer için	48	19,5
Belirtmeyenler	2	0,8
Toplam	246	100

Öğrencilerin mezuniyetten sonra çalışmak istedikleri ülke ile ilgili bilgi Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28: Mezuniyetten Sonra Hangi Ülkede Çalışmayı Düşünüyorsunuz?

Mezuniyetten sonra hangi ülkede çalışmayı düşünüyorsunuz	Öğrenci Sayısı	%
Kırgızistan	65	26,4
Türkiye	9	3,7
Kırgızistan veya Türkiye	144	58,5
Belirtmeyenler	28	11,4
Toplam	246	100

Bu dağılımdan % 58,5’i Kırgızistan veya Türkiye seçeneğini, % 26,4’ü Kırgızistan seçeneğini ve % 3,7’si sadece Türkiye seçeneğini belirttiği görülmektedir. Bu sonuç öğrencinin hem Kırgızistan ve hem de Türkiye’de çalışabileceğini, güven algısının oluştuğunu göstermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplumsal bir yapı olan okul bulunduğu çevrenin sosyal, ekonomik ve kültürel değişkenleri tarafından kontrol edilmektir. Ayrıca, öğrenci de yaşadığı aile ve sosyal çevresinde edindiği referanslarla okula gelmektedir. Öğrencinin bu hazır bulunuşluğunu dikkate almak yapılandırmacı eğitim anlayışının bir gereğidir. (Özden, 2005: 2-20) Aile ve sosyal çevre, hem öğrenme yöntemlerini, hem de yapısal farklılığa bağlı olarak okul yönetimlerini etkilemektedir.

Okul, aile ve sosyal çevre eğitim faaliyetinin temel ölçütleri olarak kabul edilmektedir. (Karip, 2005:212, Şişman, 2003,31-32). Eğitimle ilgili

objektif değerlendirmeler yapmak, sağlıklı eğitim programları geliştirmek, eğitim politikasıyla ilgili doğru kararlar almak, eğitimde verimlilik ve etkinliği sağlamak ancak öğrencinin aile ve sosyal çevresini, öğrencinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel profilini bilmekle mümkündür. Bu amaçla, Kırgızistan'daki tek ön lisans örneğimiz olan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrencileri ile yaptığımız araştırmada elde edilen ve yukarıda değerlendirilen bulgular öğrencilerin sosyo-ekonomik profilleri ile ilgili olarak şu sonuçlara işaret etmektedir.

Öğrencilerin demografik bilgileri:

Araştırmaya % 65,9'u bayan ve % 33'ü erkek olmak üzere toplam 246 öğrenci katılmıştır. Yaş gruplarının ağırlıklı olarak 18 ve 20 yaş aralığını temsil eden öğrencilerin % 67,2 sinin köyden geldiği ve % 73,2'sinin düz lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Meslek Yüksekokulu program tercihlerinin cinsiyete göre incelemesinden, Otomotiv programının ağırlıklı olarak erkek öğrenciler tarafından tercih edildiği, Pazarlama ve Çocuk Gelişimi programının ise daha çok kız öğrenciler tarafından tercih edildiği görülmektedir.

Aile ve kişisel özellikler: Ankete katılan öğrencilerin ailedeki çocuk sıralamasına göre % 55,1'inin ailenin 1'inci veya 2'inci çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum öğrencilerin bir an önce hayata atılıp ailesine yardım etmesi gerektiği konusunu öne sürmektedir. Öğrencilerin başarı durumu, ailedeki çocuk sırasına göre farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 45,661$ p < 0.05). Üçüncü çocuk ve sonrası sıralamasını belirten öğrenciler kendilerini başarılı olarak değerlendirmektedirler. Ankete katılanların % 84,6'sı çekirdek aile fertleri olduğu ve aynı zamanda % 67,6'sının 3 ve daha fazla kardeşlerinin olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin anne ve baba eğitim durum dağılımları yakın sayılarla ifade edilmektedir. Anne babaların % 22'si lise mezunu ve % 11,5'i lisansüstü mezundur. Anne çalışma dağılımından, annelerin % 48'i ev hanımı, % 17,1'i kamu sektörü çalışanı olarak hesaplanmıştır. Babaların meslekleri olarak daha çok çiftçilikle uğraştığı ve kamu sektöründe çalıştığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin % 76'sının anne babalarının hayatta olduğu ve ailenin yaşadığı bölge dağılımından öğrencilerin büyük kısmının Çüy, Isık-Göl, Jalalabad ve Oş bölgelerinden geldiği anlaşılmaktadır.

Sosyo-ekonomik durum: Ankete katılanların % 57,7'sinin aileleri, aylık toplam 10.000 Somdan az gelire sahiptir. Öğrencilerin aylık öğrenim giderleri 0-5.000 Som arası değişmektedir. Gelir ile aylık öğrenim gider ilişkisinin anlamlı olduğu hesaplanmıştır. ($\chi^2 = 19,373$ p < 0.05). Aylık gelirin artmasıyla öğrencinin harcamasında artış belirlenmiştir. Öğrencilerin % 43,5'i aileden, % 37,8'i burs ve yardımla aylık giderlerini karşılamaktadır. Ailenin varlıklarıyla ilgili dağılımlardan % 45,1'inin kendi bahçeli evinin olduğu, % 78,5'inin evinin mülkiyetinin kendilerine ait olduğu, % 47,6'sının taşıtının olduğu görülmektedir.

Sosyo-kültürel durum: Öğrencilerin internet kullanma, ders dışı kitap okuma ve spor yapma sıklığı dağılımından % 31,7'sinin her gün internet kullandıkları, % 38,6'sının her gün kitap okuduğu, % 37,0'ının haftada bir spor yaptığı anlaşılmaktadır. Öğrencinin başarı değerlendirme durumu ile internet kullanma sıklığı arasında ($\chi^2 = 10,782$ p < 0.05) anlamlı ilişki olduğu anlaşılmıştır, kendilerini başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin daha sık internete kullandığı belirlenmiştir. Ankete katılanların % 64,2'si derse devam etmenin başarıyı olumlu etkilediğini düşünmektedir.

Öğrencilerin Serbest Zamanları Nasıl Değerlendirilmekte: Öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirmesi ile ilgili sonuç dağılımından % 37,4'ünün kitap okuyarak, % 9,8'inin arkadaşlarıyla, % 8,9'unun internette, % 8,9'unun diğer aktivitelere katılarak boş zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir. % 12,2'si boş zamanlarının olmadığı yönde oy kullanmışlardır.

Eğitimlerinden memnuniyet: Okudukları bölüm tercihi sorusu dağılımından, öğrencilerin % 31,3'ü okudukları programı kendileri meslek olarak tercih ettiklerini, % 55,3'ü üniversiteye giriş puanının uygunluğu nedeniyle program tercihi yaptıklarını belirtmişlerdir. Okuldan memnuniyet durumu dağılımından % 75,2'sinin okullarından memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılanların % 34,6'sı meslek sahibi olmak için, % 31,3'ü yapacağı işte başarılı olmak için üniversitede okumayı tercih ettiklerini ve mezuniyet sonrası % 58,5'inin çalışmayı düşündükleri memleketin ya Kırgızistan ya da Türkiye olacağını belirtmişlerdir.

Kaynaklar

- www.akademikbakis.org/20/01.pdf
- Bayraktar. B. (2000) Balıkesir Üniversitesi, Bandırma MYO, 1999-2000 Eğitim Öğretim Dönemi Öğrencileri Sosyo-Ekonomik Profili, Bandırma, 23.9.2000 tarihli Genç Bayrak Gazetesi.
- Bourdieu, P. (1997) "The Forms of Capital" in Halsey et al. (eds) Education: culture, economy, society. Oxford University Press. Pp. 46-58.
- Dewey, J. (1953) Democracy and Education: an introduction to the philosophy of education, N.York: Mac Millan.
- www.ekodialog.com/Makaleler/türk-cumhuriyetleri.html. Türk Cumhuriyetleri, Sosyo-Ekonomik Yapısı.
- Eryılmaz. B. (1997) Sakarya Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Profili.
- Hanevdeloğulları, E. ve diğerleri, (2010) Bolu Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Perspektifi, Düzce, Ulusal Meslek Yüksekokulları Öğrenci Sempozyumu.
- Haralambos, M. ve HOLBORN, M. (2000) Sociology: themes and perspectives. London: Collins.
- Karasar, N; Can, Hakan, A; Can, G; Şenel, A. (1999) Anadolu Üniv. öğrencilerinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri ile beklenti ve sorunları, Eskişehir, Anadolu Üniv. Yayınları: No.1097,
- Karip, E. (2005) (4. baskı) 'Eğitimin Ekonomik Temelleri' Öğretmenlik Mesleğine Giriş, S.212, Ankara, PegemA Yayıncılık.
- Keskin, N. ve diğerleri (2010) Pamukkale Üniversitesi Buldan MYO Öğrenci Profili, Düzce Ulusal Meslek Yüksekokulları Öğrenci Sempozyumu.
- Lareau. A. (1997) "Social Class Differences in Family School-Relationships: the importance of cultural capital" in Halsey et al. Education: culture, economy, society. Oxford: Oxford University Press. PP.703-718.
- www.manas.kg/sbe/tezler/iktisat/ Filiz Sarsılmaz., Yüksek Lisans Tezi.
- www.musavirlikler.gov.tr. Kırgızistan'ın Genel Ekonomik Durumu Türkiye ile Ekonomik Ticari İlişkileri.
- Nartgün, Ş. ve diğerleri, (2009) Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 10 (2): 1-18.
- Özden, Y.(2005) (s. Baskı) Öğrenme ve Öğretme, Ankara, PegemA. Yayıncılık.
- www. sandalda 1 numara.net/78273-Kırgızistan-Ekonomik ve Sosyal Yapısı.
- Senemoğlu, N. (2004) Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uyg., Ankara, Gazi Kitabevi.
- www.sosyoekonomi .hacetepe.edu.tr/080107.pdf Sosyo-Ekonomi.
- Şişman, M. (2003) Eğitimde Mükemmellik Arayışı: Etkili Okullar. syf. 31-32. Ankara, PegemA Yayın.
- Tan. M. (1979) "İ. İllich ve Okulsuz Toplum" A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, c.16, sf. 45-59.
- Toffler, A. (1970) Future Shock. London: Pan Books.
- Varış. F. (1988) Eğitim Bilimine Giriş. İstanbul, Alkım Yayınları.
- Yaylalı, M; Oktay, E; Özen, Ü; Aktürk, E; (2006) Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması, Atatürk Üniversitesi Yayını, No.955.
- Yiğit, R. ve diğerleri. (2007) Türkiye'de Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Profili, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi HYO Dergisi, 11 (3)

Mayıs 2013 y.

БИБЛИОТЕКИ И ИХ ОБЪЕДИНЕНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ И ПРЕДПОСЫЛКИ БИБЛИОТЕЧНОЙ КООПЕРАЦИИ

С.С. Баталова, ассоциированный вице-президент,
Американский университет в Центральной Азии <battalovas@yahoo.com>

LIBRARIES AND THEIR ASSOCIATIONS IN INFORMATION SOCIETY: NEW CHALLENGES AND PREREQUISITES FOR LIBRARY COOPERATION

S. Battalova, Associate Vice-President, American University of Central Asia, <battalovas@yahoo.com>

Abstract

Large-scale introduction of new information technologies into all fields of the society life, as well as the exponential growth of information resources raises a big number of problems related to rational approach to the collection, storage and use of resources for the needs of the economy, development of culture, science, and education. Traditional institutions operating in the field of information services, which are the libraries, should be significantly and radically revise its approach in the provision of a wide range of information services for their users, as well as in the organization of their activities by using a full range of modern digital and communication technologies.

Key words: information society, information services, library cooperation, modern information technologies, electronic resources, library services.

Ключевые слова: информационное общество, информационные услуги, кооперация библиотек, современные информационные технологии, электронные ресурсы, библиотечные услуги.

Развитие информационного общества и глобализация информационных процессов оказывают значительное влияние на все стороны нашей жизни, кардинально изменяя все представления о методах сбора, хранения и обеспечения доступа к информации, объемы которой растут гигантскими темпами, опережая все прогнозы. В числе современных вызовов экспоненциальный рост цифрового контента, связанный, в свою очередь, со всесторонним внедрением Интернет во все сферы жизни общества.

Как показывают исследования, объемы электронной информации растут такими темпами, что уже сегодня значительно превышают объемы информации на аналоговых носителях и продолжают лавинообразно увеличиваться [3].

Ежегодно глобальный объем цифровой информации возрастает более чем на 40% [2]. В числе ресурсов оказываются не только печатные издания, которые имеют свои цифровые аналоги, все больше информации,

которая имеет свое представление только в цифровом формате. При этом мы не должны забывать об огромном количестве информации, которая представлена в Интернет в цифровых видео- и аудиокolleкциях. Так, только пользователями YouTube каждую минуту в систему загружается до 48 часов видео [7]. Невозможно не отметить стремительный рост социальных сетей, блогосферы.

Огромными темпами растет рынок цифрового контента, основными движущими факторами которого являются:

рост количества пользователей Интернет;

расширение возможностей доступа к ресурсам сети с помощью мобильных устройств, развитие мобильных средств связи; снижение стоимости трафика, в том числе и мобильного;

огромный рост количества цифровых ресурсов с возможностью загрузки;

активный переход основных издательских домов на цифровую форму предоставления контента.

Интернет-аудитория продолжает увеличиваться как в абсолютных, так и относительных показателях. Цифровое будущее становится привычным цифровым настоящим [6].

Все это создает беспрецедентный рост количества ресурсов производимой информации, значительная часть которой не представляет реальной ценности для общества, а зачастую и просто называется «информационным шумом».

Развитие Интернет и его доступность для пользователей, безусловно, является одним из критических факторов, когда мы говорим об обеспечении равных прав в доступе к информации.

Статистические данные, представленные на сайте Internet World Stats [9] по состоянию на июнь 2012 г., показывают, что лидирующие позиции в мире по доступу жителей страны в Интернет, а именно по уровню проникновения Интернет (число пользователей Интернет, разделенное на количество населения, и выражается в процентах) занимает Северная Америка, в частности США и Канада (78,6%). Страны Азии в этом рейтинге занимают предпоследнюю позицию (27,5%).

Тем не менее, в соответствии с данными этой же организации, позиция Кыргызстана по проникновению Интернет имеет самый высокий рейтинг по сравнению с другими странами Центральной Азии и Китаем (см. таблицу).

Количество жителей стран Азии, имеющих доступ в Интернет (Internet World Stats, 2012)

Страна	Жители, имеющие доступ в Интернет, %
Кыргызстан	39,9
Казахстан	34,3
Китай	31,6
Узбекистан	16,8
Таджикистан	9,3

Несмотря на то, что Кыргызстан занимает лидирующие позиции в своем регионе, уровень доступности Интернет остается достаточно низким, особенно для жителей регионов страны, жителей сельской местности. Результаты исследования Фонда

«Гражданская инициатива Интернет-политики» показывают, что около 80% пользователей Интернет в Кыргызстане проживает в городах Бишкек и Ош. Остальные 20% – жители регионов страны [4].

Цифровой разрыв, как глобальное явление, не просто технологический разрыв, который может рассматриваться только с точки зрения доступа к информационно-коммуникационным технологиям и их использованию. Толкование этого понятия должно быть более широким, поскольку это может быть также определено как разрыв социальный, связанный со все большим расслоением общества в связи с неравными возможностями доступа к знаниям, их применению и формированию через использование современных информационных и коммуникационных технологий.

Таким образом, цифровое неравенство (цифровой разрыв) можно определить наличием или отсутствием в обществе возможностей для всех граждан иметь и пользоваться современными технологиями и высокоскоростным Интернет для достижения культурных, научных, образовательных или других целей. Существуют следующие основные критерии, по которым можно оценить состояние дел:

уровень доступа к техническим средствам (программы, аппаратное обеспечение, качество связи);

возможность свободного и широкополосного доступа в Интернет для поиска информации или решения выбранной задачи;

свобода выбора способа доступа к информации и в Интернет;

широкое и свободное использование социальных сетей в своей деятельности;

навыки эффективной работы в цифровой и информационной среде (поиск данных, получение информации) – информационная культура (информационная грамотность)[8].

Проблема цифрового разрыва может стать проблемой развития общественных связей, экономики, науки, культуры и общества в целом. В то время, когда только часть населения имеет возможность и умеет использовать современные информационные технологии, другая часть – теряет эти преимущества и не может принимать участие в

жизни общества. В этой связи очень остро стоит вопрос обучения и просвещения, использования всех возможных ресурсов для решения данной проблемы.

Если обратить внимание на регионы страны, то последнее исследование, проведенное компанией ICAP Investment при поддержке Фонда «Сорос-Кыргызстан», показало, что около 85% населения, проживающего вдали от столицы в регионах республики, не видит ничего полезного в сети Интернет или не знает, что с ним можно делать [5].

- 45,61% опрошенных не знают, как им пользоваться;
- 39,53% опрошенных считают, что Интернет им не нужен (пока);
- для 11,49% опрошенных Интернет-услуги еще слишком дороги; и
- 3,38% опрошенных не пользуются Интернет из-за языкового барьера.

Информационная подготовка людей, повышение уровня информационной грамотности населения является тем важным условием, которое позволит преодолеть так называемый «человеческий фактор», неготовность людей использовать преимущества ИКТ для достижения своих целей. Это направление требует всестороннего исследования и поддержки как со стороны провайдеров Интернет и ИКТ компаний, но и со стороны общественных институтов, которые имеют очень хорошую базу для проведения широкомасштабных работ по обучению населения и широкому вовлечению пользователей в глобальное информационное пространство.

Развитие информационного общества диктует новые правила и предъявляет новые требования к традиционным институтам сбора, хранения и представления информации. Такие важные институты, которыми тысячелетия выступали библиотеки, претерпевают значительные организационные, управленческие и экономические преобразования. Как уже отмечалось, сегодня важно не только физическое обладание информацией или доступом к ней (что становится все более проблематично для отдельной организации), но и умение управлять все более возрастающими и глобальными информационными потоками.

На современном этапе, кроме планомерной работы по объединению ресурсов,

персонала, технологий доступа к информационным банкам данных, коренным образом пересматриваются принципы координации усилий действующих в данном секторе организаций для формирования устойчивых, гибких и высокотехнологичных информационных сетей распределенных информационных ресурсов.

Как отмечается в отчете ЮНЕСКО «World Communication and Information Report 1999 – 2000», понятие «сектор информационных услуг» включает в себя целый ряд организаций архивного, библиотечного и информационного сервиса. Эти организации, в силу активного предоставления информации и информационных сервисов, становятся составной частью мирового рынка информационных и коммуникационных услуг [10].

Библиотеки играли важную роль и занимали важную общественную и социальную позицию в сборе, хранении и передаче информации. Накопленная в фондах библиотек информация и знания активно использовались, осмыслялись, перерабатывались и в, конечном итоге, представляли в виде новых открытий, генерировали новые знания, составляли новые источники данных для продвижения науки, техники, социальной жизни.

Новые реалии и новые запросы, предъявляемые как к формату представления данных, так и способам их получения требуют от библиотек значительного пересмотра своих политик и определения своего места в системе оказания информационных услуг. Ситуация складывается таким образом, что библиотеки теперь не могут являться только местом сбора и хранения информации.

В современном информационном обществе библиотеки должны стать теми организациями, которые смогут наладить глобальные связи для обеспечения доступа к информации в любом формате ее представления, проводить обучение пользователей алгоритмам поиска и извлечения знаний из всего многообразия ресурсов, активно осваивать и развивать современные электронные и коммуникационные технологии.

При этом происходят коренные изменения в координации деятельности библиотек, требующие их кооперации, межинституционального взаимодействия, а также повышения уровня профессиональной компетенции

библиотекарей. «Создание и развитие информационного общества не только нашло отражение в развитии новых каналов доступа к информации, появлении новых носителей, информационных сред и др., но и предопределило формирование новых возможностей и новых вызовов для... библиотек, требований к функционированию учебных, научных, информационных и социокультурных инфраструктур» [1].

Библиотеки имеют достаточно прочные, установившиеся связи с поставщиками печатной информации: книгоиздателями, книгораспространителями. В то же время в эпоху развития цифрового контента огромными темпами движутся вперед и активно развиваются компании агрегаторы и поставщики электронных информационных ресурсов в режиме он-лайн как на коммерческой основе, так и в открытом доступе. В этом огромном по своим масштабам и информационному охвату пространстве крайне необходимо взаимодействие библиотек и с этими субъектами информационной инфраструктуры. Формирование корпоративных сетей, создание консорциумов и сетевых структур в области информационного обеспечения и оказания информационных услуг становится одним из ключевых вопросов не только выживания традиционных информационных институтов, но и повышения эффективности экономического, политического и социального развития общества.

Необходимость кооперации библиотек в Кыргызстане диктует время. Мы должны отметить проблемы развития библиотечного дела в стране в переходный период, который библиотеки переживают особенно тяжело. Как показывает мировая практика, только объединяясь и действуя сообща, библиотеки могут решать вопросы удорожания информационных ресурсов, развивать новые виды услуг, представлять собой единую силу, добиваясь целей и задач развития информационного и открытого общества.

Мы считаем, что консорциум библиотек в этой связи может быть определен как структурированная сеть отдельных библиотек и информационных центров, объединенных одной целью, направленной на мобилизацию внутренних ресурсов отдельных организаций (финансовых, административных, человечес-

ких и др.), на реализацию общих для всех участников целей по предоставлению максимально полного спектра информационных, аналитических и других востребованных услуг и сервисов, базирующихся на возможности использования потенциала корпорации.

Мы определяем следующие преимущества библиотечных консорциумов:

- новые возможности доступа к информации (как в электронном, так и печатном формате);

- координация, действие и формирование единой политики в вопросах автоматизации и технического оснащения;

- техническая и методическая поддержка создания собственных электронных ресурсов;

- продвижение интересов библиотек и расширение международных связей;

- обмен профессиональным опытом и повышение уровня квалификации библиотечных кадров.

Существуют и другие аспекты преимущества библиотечной кооперации. Среди них следует отметить такие, свойственные коммерческим структурам, как корпоративное финансирование и совместное решение проблем модернизации технических средств, внедрение современных форм информационного обслуживания в рамках страны и региона.

Такие формы объединения создают благоприятные условия для воспроизводства информационной продукции и развития услуг на основе единой согласованной системы управления информационными потоками между библиотеками-участницами консорциума.

Роль подобных объединений многократно возрастает в условиях технологической и структурной перестройки экономики, научно-промышленной сферы, ориентированной на внедрение наукоемких технологий, обновление основных фондов, активизацию инвестиций с широким использованием инноваций, обеспечение свободного оперативного доступа пользователей к информационным ресурсам, развитию сетевых сервисов, в том числе Интернет.

Для того, чтобы деятельность консорциума или иной библиотечной корпорации продвигалась успешно, в современных

условиях организации необходимо не только иметь соответствующую организационную структуру, но и активно развивать свою информационно-технологическую базу, документы и схемы для унификации деятельности организации, с учетом мировых тенденций и существующего положения дел в стране.

Таким образом, применение современных информационных и коммуникационных технологий позволяет организациям, членам консорциума получить следующие преимущества:

- обработка информации различных видов;

- однократная обработка информации и ее многократное использование (исключение дублирования обработки одной и той же информации);

- широкий охват всех групп пользователей;

- обеспечение сочетания централизованного хранения данных (например, сводный каталог библиотек страны) с возможностью доступа и загрузки для региональных информационных центров (например, электронные каталоги сельских библиотек);

- кооперация и координация в вопросах приобретения информационных ресурсов с целью экономии средств за счет исключения дублирования;

- широкое использование средств телекоммуникации для обеспечения взаимодействия субъектов между собой и доступа к мировым информационным ресурсам;

- предоставление технических возможностей и условий доступа пользователю информационных ресурсов в любом из форматах представления;

- координация деятельности с организациями, формирующими и развивающими национальную информационную инфраструктуру;

- ориентация на архитектуру «клиент-сервер» на серверах сети высшего уровня, не исключающая использование иных архитектур в локальных вычислительных сетях, подключенных к единой корпоративной сети;

- обеспечение выхода в мировое информационное пространство;

- формирование национального информационного контента, продвижение и обеспечение доступа к национальным информа-

ционным ресурсам заинтересованным лицам, организациям и т.п. извне, из любой точки мира.

Опыт консорциума библиотек Кыргызстана, созданного в 2002 г. (www.bik.org.kg) является важным показателем возможности выполнения достаточно сложных проектов на корпоративной основе и со значительным положительным эффектом как для обеспечения информационных нужд конечного пользователя, так и для создания устойчиво и динамично действующей модели организации.

Реализован ряд проектов по созданию сводных каталогов (<http://uc.net.kg>), открытых электронных архивов ученых Кыргызстана и Центральной Азии (<http://oel.bik.org.kg/>) и цифровых полнотекстовых книжных коллекций открытого доступа (<http://rarebooks.net.kg/>). Осуществляется корпоративная подписка на научные электронные ресурсы и базы данных для поддержки науки и образования.

Однако следует отметить, что существуют некоторые негативные факторы, которые сдерживают развитие организации и снижают эффективность претворяемых в жизнь проектов.

1. Слабая материально-техническая база библиотек. В век развития информационных технологий многие библиотеки до сих пор не имеют не только доступа в Интернет, но даже обычная телефонная связь не всегда работает.

2. Слабое понимание и низкий уровень экономических знаний, позволяющих оценивать стратегии развития библиотеки, вопросы привлечения средств для реализации тех или иных проектов, связанных с развитием современных информационных сервисов. Библиотеки во многом работают по старинке и не видят других путей улучшения ситуации, как в ожидании государственного финансирования.

3. Отсутствие у библиотекарей опыта профессиональных коммуникаций в современной информационной среде. Даже в тех библиотеках, которые имеют Интернет, использование преимуществ электронной почты, применение ресурсов социальных сетей находится на крайне низком уровне.

4. Низкий уровень цифровой грамотности как среди библиотечных работников, так и населения в целом.

5. Отсутствие широких возможностей для повышения профессионального уровня библиотекарей, особенно проживающих в регионах страны. Современная среда, современные реалии требуют значительного пересмотра стратегий и тактик подготовки и обучения специалистов-библиотекарей, чтобы сохранить и развивать уровень информационных услуг, которые требуются пользователям.

Эти факторы, безусловно, взаимосвязаны друг с другом и требуют значительных усилий как со стороны консорциума (привлечение грантовых средств, участие в международных проектах, государственных программах, развитие сети подготовки библиотечных специалистов и обмена опытом в рамках библиотечного консорциума), так и со стороны государства. И работа в этом направлении должна вестись непрерывно. Результатом этой работы, в конечном итоге, должна стать разветвленная, хорошо организованная, высокотехнологичная библиотечно-информационная сеть Кыргызстана, обеспечивающая доступ к огромному многообразию информации и знаний.

Использованные источники

1. Амлинский Л. З. Читатель в научной библиотеке информационного общества [Статья] // Научные и технические библиотеки. – Москва: ГПНТБ России, 2011. – С.6.

1а. Amlinskiy L.Z. Chitat'el' v nauchnoy biblioteke informatcionnogo obtshestva [Statya] // Nauchnyje i tehnikeskije biblioteki. – Moskva: GPNTB Rossii, 2011. – S. 6.

2. Калинин А. Broadcasting №8: цифровой контент реальности и виртуальности [Электронный ресурс] // Broadcasting: телевидение и радиовещание. - 12 Декабря 2011 г. - 2 апреля 2013 г. – http://www.broadcasting.ru/newstext.php?news_id=82048.

2а. Kalin A. Broadcasting №8: tcifrovoy kontent real'nosty I virtual'nosty [Elektronnyi resurs] // Broadcasting: televidinee i radiovetshaniye. – 12 dekabr'a 2011 g. – 2 aprel'a 2013 g. – http://www.broadcasting.ru/newstext.php?news_id=82048.

3. Кузьмин Е.И. Сохранение информации: прошлое, настоящее, будущее

[Текст]: Сборник материалов Международной конференции (Москва, 3-5 октября 2011 г.) // Сохранение электронной информации в информационном обществе. - Москва: МЦБС, 2012. - С. 343.

3а. Kuz'min E.I. Sohraneniye informacii: proshloye, nastojatzhee, budutzhee [Text]: Sbornik materialov Mezhdunarodnoy konferencii (Moskva, 3-5 okt'abr'a 2011 g.

4. Мамбеталиева Т. [и др.]. Техническая инфраструктура Кыргызской Республики для организации альтернативных каналов доступа в Интернет [Текст]: отчет / Т.Мамбеталиева, Е.Жапаров. - Бишкек: Общественный фонд «Гражданская инициатива Интернет-политики», 2011.

4а. Mambetalieva T. [i dr.]. Tehnicheskaya infrastruktura KR dl'a organizacii al'ternativnyh kanalov dostupa v Internet [Text]: otchet / T.Mambetalieva, E.Japarov. – Bishkek: Obtshestvennyi fond “Grazhdanskaya initciativa Internet-politiki”, 2011.

5. Мамытов У. Кыргызстану нужно информационное общество! [Электронный ресурс] // ИКТ в Кыргызстане: все об информационно-коммуникационных технологиях в Кыргызстане. - ICT.kg, 12 марта 2013 г. - 16 апреля 2013 г. // <http://www.ict.kg/blog/ict-kyrgyzstan>.

5а. Mamytov U. Kyrgyzstanu nushno informatcionnoye obtshestvo! [Elektronnyi resurs] // ИКТ v Кыргызстане: vse ob informatcionno-kommunikacii v Kyrgyzstane ICT.kg, 12 marta 2012 g. – 16 aprel'a 2013 g. // <http://www.ict.kg/blog/ict-kyrgyzstan>.

6. Мартынов Д. Издательский контент в цифровую эпоху: создание, распространение, монетизация [Электронный ресурс] // Планета СМИ. - 17 ноября 2011 г. - 14 марта 2013 г. // <http://www.planetasmi.ru/blogi/comments/11762.html>.

6а. Martynov D. Izdatel'skiy content v tcifrovuju epohu: sozdaniye, rasprostraneniye, monetizatsiya [Elektronnyi resurs] // Planeta SMI. – 17 noyabr'a 2011 g. – 14 marta 2013 g. // <http://www.planetasmi.ru/blogi/comments/11762.html>.

7. Мишра С. Сохранение цифровой информации [Текст]: Сборник материалов

Международной конференции (Москва, 3–5 октября 2011 г.) // Сохранение электронной информации в информационном обществе. - Москва: МЦБС, 2012. - С. 21.

7а. Mishra S. Sohraneniye tcifrovoy informatcii [Text]: Sbornik materialov Mezhdunarodnoy konferentsii (Moskva, 3-5 okt'abr'a 2011 g.) // Sohraneniye elektronoy informatcii v informacionnom obtshestve. – Moskva^MTcBS, 2012. – S.21.

8. Hargittai Eszter Second-Level Digital Divide: Differences in People On-line Skills [Internet] // Firast Monday peer-reviewed journal on the Internet. - 1 April 2002 г.. - 6 Сентябрь 2012 г.. - <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/942/864>.

9. Internet World Stat Internet World Stat [Internet] // Internet World Stat. - 16 Апрель 2013 г.. - <http://www.internetworldstats.com/list2.htm>.

10. UNESCO World Communication and Information Report, 1999 [Report]. - Paris : UNESCO, 2000.

Август 2013 г.